

Історико-політичні проблеми сучасного світу:
Збірник наукових статей. – Чернівці:
Чернівецький національний університет,
2019. – Т. 39. – С. 92-101
DOI: 10.31861/mhpi2019.39.92-101

Modern Historical and Political Issues:
Journal in Historical & Political Sciences. – Chernivtsi:
Chernivtsi National University,
2019. – Volume. 39. – pp. 92-101
DOI: 10.31861/mhpi2019.39.92-101

УДК: 327.7(410:323.1)

© Микола Трофименко¹

Діаспора як об'єкт та суб'єкт публічної дипломатії

У роботі автор розглядає діаспори держав, які перетворюються на повноцінних акторів міжнародних відносин та все частіше стають суб'єктами та об'єктами публічної дипломатії. Уряди держав намагаються налагодити ефективну комунікацію та співпрацю із своїми діаспорами сприяючи інституціоналізації їх об'єднань, створюючи державні агенції, що обіймаються питаннями взаємодії уряду із діаспорою. Особливо важливе значення діаспори мають для невеликих країн через брак коштів, що країна може залучити на реалізацію своєї зовнішньої політики, організацію дипломатичних представництв. Діаспори Ізраїлю, Греції, Вірменії тощо у США, наприклад, суттєво впливають на формування політики Сполучених Штатів відносно своїх історичних батьківщин, сприяючи розвитку двосторонніх відносин.

Ключові слова: публічна дипломатія, діаспора, дипломатія діаспори, асоціації діаспор, держава-реципієнт, держава-джерело міграції.

Diaspora as a public diplomacy object and subject

The article studies diasporas of states that turn into a valid actor in terms of international relations and more of ten become subjects and objects of public diplomacy. Governments of states are trying to adjust efficient communication and cooperation with their diasporas facilitating the institutionalization of their associations through the establishment of government agencies embracing the issues of interaction between the government and diaspora. Diasporas are of a special importance for small countries due to the lack of resources the country might use for carrying out their foreign policy and organizing diplomatic missions. For example, diasporas of Israel, Greece, Armenia etc. in the USA significantly influence the formation of politics of the United States toward their historical motherlands contributing to the development of bilateral relations. The author states that the diaspora studies peaked in the late 1990s, when researchers studied the characteristics of the diaspora as a social entity, and raised the issue of the limits of the diaspora. The Irish, Armenian and Jewish diasporas are classic examples of how the diaspora can represent and promote the interests of its homeland in the American government, while functioning as full-on diplomatic actors in bilateral relations. The paper notes that researchers of the diaspora's role in public diplomacy are paying much attention to China and India, due to their audacious initiatives to institutionalize relations with the diasporas, in order to obtain the potential benefits diasporas can bring for bilateral relations (particularly economic ones) as mediators and catalysts. These initiatives include the establishment of ministries and government agencies to engage and coordinate work with the diasporas. Thus, part of the state apparatus works exclusively with the communities of its country abroad. In China and India, the affairs of diaspora are meddled with on subnational levels with the participation of provincial and local governments. Their diaspora ministries and agencies conduct conferences on diaspora issues within the respective countries and send missions and delegations abroad to organize communication with their diasporas. Diasporas are primarily perceived as a source of information and advice, as well as a means of civic engagement for embassies and ministries/ departments. The author draws the following conclusion: first, today states involve diasporas in fulfillment of their diplomatic targets in terms of public diplomacy to promote national interests and reaching their personal goals; second, the notion of diaspora and diplomacy have been significantly widened lately and third, representatives of different diasporas often address diplomatic practice in official way by appointing honorary consuls or in an unofficial way through the activities of citizens-

¹ Кандидат політичних наук, професор кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики, проректор з науково-педагогічної роботи, Маріупольський державний університет, Україна. E-mail: m.trofymenko@mdu.in.ua; <https://orcid.org/0000-0003-3169-1177>.

diplomats.

Key words: public diplomacy, diaspora, diaspora diplomacy, diaspora associations, receiving state, sending state.

Впливова та активна діаспора країни за кордоном сьогодні стає суттєвим фактором розвитку зовнішньої політики держави, її дипломатії, публічної дипломатії зокрема. У світі, де міграція досягла безпрецедентних, з часів Другої світової війни, масштабів, діаспори все більше сприймаються як впливові актори внутрішньополітичних та міжнародних процесів, більше того, вони продовжують нарощувати цей вплив. Діаспори сьогодні розглядаються як потенційні дипломатичні актори для виконання основних функцій: спілкування, представництва та переговорів².

Діаспори можуть залучатись до проведення дипломатичних переговорів на високому рівні від імені своїх країн походження, а також до більш звичайних засобів представлення країн через щоденні контакти та взаємодію з приймаючими громадами. Діаспори також можуть шукати впливу на реалізацію внутрішньо та зовнішньополітичних завдань у країнах походження або впливати на створення нової національної держави (наприклад, курди, палестинці, тибетці тощо). Таким чином діаспори відіграють все більш зростаючу та важливу роль у дипломатичних переговорах, беручи безпосередню участь у важливих дипломатичних процесах.

Особливо важливе значення діаспори мають для невеликих країн через брак коштів, що країна може залучити на реалізацію своєї зовнішньої політики, організацію дипломатичних представництв тощо. Загальновідомо, наприклад, що діаспори Ізраїлю, Греції, Вірменії тощо у США суттєво впливають на формування політики Сполучених Штатів відносно своїх історичних батьківщин, сприяючи розвитку двосторонніх відносин. Водночас, налагоджена комунікація національних урядів із представниками своїх діаспор є вкрай важливим завданням для міністерств закордонних справ, посольств держав. Із все більшим розвитком інформаційно-комунікаційних технологій, зростанням кількості користувачів соціальних мереж, збільшенням часу, що вони проводять он-лайн, надзвичайного значення для країн набуває розвиток публічної дипломатії.

Все частіше саме національні діаспори стають об'єктами уваги та водночас суб'єктами публічної дипломатії країн походження.

Публічна дипломатія набула надзвичайної популярності і наукової уваги в останні роки. По суті, публічна дипломатія – це обговорення перспектив політики та зміцнення зв'язків між політичними агенціями і громадськістю зарубіжних країн, для того, щоб інформувати та впливати на ці аудиторії.

Публічна дипломатія є «в певному сенсі метафорою для демократизації дипломатії, з численними акторами, що відіграють роль у виставі, що колись була тільки для декількох»³. Англійською мовою публічна дипломатія позначається аббревіатурами «g2p» (government to people – від уряду до людей) «p2p» (people to people – від людей до людей), що як найкраще характеризує діяльність діаспор в рамках реалізації публічної дипломатії держав⁴.

Цей перехід від клубу обраних до мережевої дипломатії відображається в академічних працях, де відбувся перехід від традиційного припущення про те, що дипломатія є особливою прерогативою держави, до ширшого розуміння дипломатії. В межах вивчення дипломатії, дослідження з розмитим визначенням «нова дипломатія» визначається як збільшення кількості недержавних акторів у дипломатичній сфері. Нова дипломатія включає дослідження ролі неурядових організацій, транснаціональних корпорацій та корінних громад у офіційних дипломатичних контактах та переговорах.

Вчені у галузі дипломатії почали вивчати, як збільшення кількості акторів у світовій політиці може змінити характер і якість дипломатії. Вони запропонували ідею, в якій широкий спектр нових акторів здійснює глобальний вплив через взаємопов'язаність та дипломатизацію соціального життя⁵.

² Ho E.L.E., McConnell F. (2017). «Conceptualizing “diaspora diplomacy”»: territory and populations betwixt the domestic and foreign, *Progress in Human Geography*, SAGE, 2017, P. 1.

³Ibid, P. 4.

⁴Tomiczek M. (2011). «Diaspora Diplomacy About a New Dimension of Diplomacy, the Example of a New Emigration Non-Governmental Organisation», *Journal of Education Culture and Society*, №2, 2011, P. 105.

⁵Ho E.L.E., McConnell F. (2017). Op. cit., P. 5.

Ідея багатопрофільних державних, недержавних та міжнародних акторів, що розвивають дипломатичні відносини без необхідності взаємного визнання як суверенних еквівалентних організацій, тісно співпадає з теорією дипломатії діаспор. Сьогодні можна констатувати, що ієрархія в дипломатичних відносинах вирівнюється (стає горизонтальною), і завдяки залученню діаспор змінюється характер зв'язків між дипломатією і територією з точки зору приналежності до неї певного населення.

Дослідження діаспори особливо осилилися наприкінці 1990-х років, коли дослідники вивчали характеристики діаспори як соціального утворення, і ставили питання про межі приналежності до діаспори. Ірландська, вірменська та єврейські діаспори є класичними прикладами того, як діаспора може представляти та лобіювати інтереси своєї батьківщини в американському уряді, діючи при цьому як повноцінні дипломатичні актори у двосторонніх зносинах^{6; 7; 8}.

Сьогодні з'являються нові напрями досліджень діаспори, як результат зростаючого академічного інтересу до політики, відомої як стратегії діаспори, що розуміється як ініціатива, що реалізується країнами походження для залучення своєї діаспори до національного порядку денного у країнах перебування. Дослідження стратегій діаспори розвинули раніше розпочату роботу в сфері дослідження транснаціоналізму, які окреслюють зменшення ролі національної держави. Тим не менш, ми відзначаємо, що сучасні дослідження діаспор зосереджуються головним чином на відносинах держава-діаспора, тоді як дипломатія діаспор привертає увагу великої кількості інших зацікавлених сторін та аудиторій, які діаспора залучає в дипломатичних цілях.

Велика кількість робіт звертає увагу на те, як країни, що приймають мігрантів, та міждержавні об'єднання, такі як Європейський Союз, використовують символічні зв'язки, які іноземне населення зберігає зі своїми країнами походження⁹. Ці впливові суб'єкти також фінансують стратегію діаспор країн з низьким рівнем доходу, щоб підтримати передачу навичок, знань та капіталу, які сприяють розвитку цих країн. Така співпраця передбачає не лише економічну складову, а й сприяння реалізації зовнішньої та внутрішньої політики. Наприклад, некомерційна організація Міжнародний альянс з залучення діаспор (International Diaspora Engagement Alliance, IdEA, США) функціонує під егідою департаменту з глобального партнерства Державного департаменту США та зв'язує фінансування розвитку діаспори за кордоном з зовнішньою політикою США¹⁰. Однією з його ініціатив є низка веб-чатів, яка дає можливість діаспорам, наприклад з Вірменії, Греції та України, ставити питання колишнім американським дипломатам на тему взаємодії уряду США з громадами діаспор.

Така дипломатична тактика реалізується в рамках програм «м'якої сили», в яких державні суб'єкти залучають діаспори інших країн як дипломатичних акторів, стираючи територіальні межі державної влади та дипломатії.

Діаспори ускладнюють погляди на націю та державність як на розсіяне населення, яке проживає за межами національних батьківщин, але сильно прив'язане до місця, яке вони залишили^{11; 12}. Чим більше мігрантів вирушають у реєміграцію з країни в країну сьогодні, тим більше вони розмивають поняття територіальної основи не тільки нації держави, а також діаспори. При такому руху людей між країнами дедалі важко визначити, до якої діаспори належать ці особи.

Концепція дипломатії діаспор звертає увагу на нові складнощі, що характеризують визначення діаспори, батьківщини і територіальної приналежності, на яких вони засновані.

Дослідження зарубіжної діаспори дотепер зосереджували увагу на державних ініціативах діаспори і державній взаємодії, або міжнародних організаціях, які працювали із визнаними між-

⁶ Smith M.P. (2003). «Transnationalism, the state, and the extraterritorial citizen», *Politics and Society*, 2003, № 31(4), P. 467-502.

⁷ Tomiczek M. (2011). *Op. cit.*, P. 105-123.

⁸ Dickinson J. (2014). «Making space for India in post-apartheid South Africa: Narrating diasporic subjectivities through classical song and dance», *Emotion, Space and Society*, 2014, № 13, P. 32-39.

⁹ Трофименко М. В. (2015). «Трансформація публічної дипломатії Європейського Союзу в умовах глобалізації» (EU public diplomacy transformation in the context of globalization), *Вісник Львівського університету*. Серія: Філософсько-політологічні студії, 2015, Випуск 7, С. 290.

¹⁰ International Diaspora Engagement Alliance, режимдоступу : <http://www.diasporaalliance.org/>.

¹¹ Clifford J. (1994). «Diasporas», *Cultural Anthropology*, 1994, № 9(3), P. 302-338.

¹² Ma Mung E. (2004). «Dispersal as a resource», *Diaspora: A Journal of Transnational Studies*, 2004, № 13(2), P. 211-225.

державними акторами. Шиллер стверджував, що дослідження діаспори, як правило, стосуються національно-орієнтованої ідентичності; населення, що досліджується розумілося як нація, що відходить від своєї батьківщини або прагне до батьківщини¹³.

Так само, як і нові дослідження у сфері дипломатії почали визнавати наявність численних акторів і багатонаціональний характер дипломатії, розвиток державних стратегій щодо діаспор у критичному їх вивченні призвів до розуміння того, як діаспори управляються/управляють та взаємодіють з країнами-джерелами міграції та приймаючими країнами, а також низкою інших суб'єктів. Наприклад, Маллінгсз точки зору держав оцінює, як державні стратегії щодо діаспор сприяють їх інституціоналізації, що дозволяє державам управляти ними на відстані¹⁴. Вона відносить їх до таких соціальних утворень, як асоціації діаспор.

Класичним прикладом успішної організації взаємодії національного уряду із діаспорами є Грецька Республіка, в якій в рамках Міністерства закордонних справ працює Генеральний секретаріат у справах греків зарубіжжя¹⁵. Генеральний секретаріат був створений у 1983 році та є урядовою інституцією Грецької Республіки, відповідальною за планування, координацію, реалізацію політики щодо грецької діаспори та щодо світового еллінізму. Населення Греції та кількісний склад діаспори є приблизно однаковими та складає приблизно по 11 млн. осіб. За активного сприяння грецького уряду, президентським декретом у 1995 році була створена Рада греків зарубіжжя задля координації роботи та більш активного співробітництва грецького уряду та діаспори¹⁶. Рада греків зарубіжжя є надзвичайно ефективним інструментом публічної дипломатії Грецької Республіки, яка залучає представників світового еллінізму до просування інтересів Греції за кордоном. Держави, які мають великі грецькі діаспори також дуже активно використовують їх для встановлення та розвитку двосторонніх відносин з Грецією та Кіпром.

Джерела, що зосереджуються на зв'язку між діаспорами та дипломатією, є достатньо обмеженими. У тих джерелах, які є термін «діаспорна дипломатія» вживається як одна з форм публічної дипломатії, режиму м'якої сили та стратегії, що використовується державами для просування своїх зовнішніх інтересів¹⁷.

У літературі, як з питань діаспори, так і дипломатії, основну увагу здебільшого приділено тому, як держави-джерела міграції залучають діаспори до лобіювання національних інтересів, сприяння двосторонньому посередництву або як ресурс для збору інформації для розвідки. Діаспори також розглядаються як ключ до культурної та публічної дипломатії, наприклад, через сприяння взаємовідносинам між громадами та сприйняття діяльності держав, що виходить за рамки офіційної діяльності (наприклад, Британська Рада, Альянс Франсез, Інститут Гете).

Формалізовані стратегії діаспор є систематичними підходами, через які держави залучають діаспори, щоб застосувати м'яку силу. М'яка сила впроваджується скоріш через співпрацю, ніж через примус, наприклад, через вплив на думки і, отже, на іноземні політичні рішення двосторонніх партнерів або міжнародних організацій¹⁸. Провідними світовими суб'єктами, що поставили наголос на своїх діаспорах, як на дипломатичних інструментах для реалізації публічної дипломатії та підвищення ефективності м'якої сили в контексті реалізації зовнішньої політики є Вірменія, Ізраїль та Ірландія.

Велику увагу дослідники ролі діаспор у публічній дипломатії приділяють Китаю та Індії через їх амбітні ініціативи з інституціоналізації відносин з діаспорами, з метою отримання потенційних переваг, які діаспори можуть принести для двосторонніх відносин (особливо економічних) відіграючи роль посередників та каталізаторів. Ці ініціативи включають в себе створення міністерств та урядових агенцій для залучення та координації роботи з діаспорами. Таким чи-

¹³ Shiller N.G. (2005). «Transnational social fields and imperialism: Bringing a theory of power to transnational studies», *Anthropological Theory*, 2005, № 5(4), P. 439-461.

¹⁴ Mullings B. (2012). «Governmentality, diaspora assemblages and the ongoing challenge of 'development'», *Antipode*, 2012, № 44 (2), 406-427.

¹⁵ Γενική Γραμματεία Αποδήμου Ελληνισμού, режим доступу: <http://www.ggae.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=NODE&cnode=1>.

¹⁶ Συμβούλιο Αποδήμου Ελληνισμού, режим доступу: <http://el.sae.gr/>.

¹⁷ Rana K. (2009). «India's diaspora diplomacy», *The Hague Journal of Diplomacy*, 2009, № 4(3), P. 361-372; Tomiczek M. (2011). *Op. cit.*, P. 105-123.

¹⁸ Nye J.S. (2004). «Soft Power: The Means to Success in World Politics», New York: Public Affairs, 2004, 208 p.

ном, частина державного апарату працює виключно з громадами своєї країни за кордоном. У Китаї та Індії участь у справах діаспори зводиться до субнаціонального рівня за участі провінційних та місцевих урядів. Їх міністерства та відомства, що займаються справами діаспори, проводять конференції з питань діаспор в межах відповідних країн та відправляють місії та делегації за кордон, з метою організації спілкування з їх діаспорами. Діаспори сприймаються в першу чергу як джерело інформації та порад, а також як засіб залучення громадян для посольств та міністерств/відомств.

Китай та Індія мають давні діаспори та налагодили комунікацію з нащадками емігрантів у другому, третьому, четвертому тощо поколіннях, які також є частиною діаспори. Наприклад, зацікавленість Китаю у китайській діаспорі також поширюється на тих, хто вважається нащадками китайських емігрантів (тобто їх предки залишили Китай у період з XIX-го – початку XX-го століття) і ті, що називаються ксінїмін (нові китайські мігранти, які покинули Китай після 1978 року)¹⁹. Відносини Індії з її історичною діаспорою були не системними, але частково систематизовані через стратегізацію діаспор. Китайська та індійська політика щодо діаспор включає взаємодію з організаціями за кордоном, які об'єднують представників діаспори. Такі асоціації діаспор мають різноманітні ознаки та характеристики, але ті, що мають міцні зв'язки зі своєю рідною землею грають вирішальну роль у просуванні двосторонніх відносин. Вони використовують тактику культурної та публічної дипломатії для просування національного іміджу своєї батьківщини у країні перебування. Культурні вистави та фестивалі не тільки просувають культуру пращурів, але також мають на меті переконати ширшу громадськість в країні проживання щодо існування переваг від більш тісного двостороннього співробітництва.

Існує також інша проблема, коли такі асоціації або інші об'єднання представників діаспори організовують свої структури так, що вони нагадують уряд із представниками своєї елітарної влади. Існують також випадки, коли порядок денний діаспори і їх батьківщини не синхронізуються. Наприклад, у випадку з Вірменією, діаспора прагнула до міжнародного визнання геноциду вірмен, що ускладнило двосторонні зусилля Вірменії зі встановлення миру з Туреччиною та Азербайджаном.

Окрім країн-джерел міграції, приймаючі країни також відносять діаспори до дипломатичних акторів. Держави, які приймають мігрантів, можуть звернутися до іноземного населення, що проживає в їх країнах (тобто до діаспори іншої країни) з проханням активізувати їх дії в рамках просування національної «м'якої сили» за кордоном.

По-перше, держави, що приймають мігрантів, шукають економічних переваг в країнах, що розвиваються, шляхом захоплення їх іноземного населення, яке народилось за кордоном та повернулося до батьківщини або такого, що продовжує здійснювати вплив на свої країни походження для налагодження взаємовигідної співпраці між країнами, що приймають та направляють мігрантів. Канада, наприклад, широко використовує культурні та професійні мережеві заходи, щоб встановити зв'язок з китайськими іммігрантами, які повернулися до Китаю після отримання постійного місця проживання чи громадянства у Канаді (тобто вони розглядаються як канадці за кордоном). Такі мігранти служать потенційним ресурсом, за допомогою якого економічні цілі країн імміграції можуть бути значно просунуті вперед через культурні знання діаспори та соціальні мережі²⁰.

По-друге, для країн, що приймають мігрантів, їх населення, народжене за кордоном та яке належить до діаспори іншої країни представляє собою гарний засіб впровадження західної моделі державного управління та економіки, сприяючи таким чином модернізації та розвитку країн.

Програми розвитку орієнтовані на діаспору, які реалізуються Світовим банком, Європейською Комісією, Програмою розвитку ООН, а також Держдепартаментом США, мобілізують діаспори для виконання функції ефективних носіїв західних рецептів успіху, тому що вони здаються культурно близькими, доступними для пізнання та більше зацікавлені в благополуччі їх батьківщини²¹. Діаспори, таким чином, функціонують як провідники м'якої сили та публічної

¹⁹ Ho E.L.E., McConnell F. (2017). Op. cit., P. 21.

²⁰ Ibid, P. 9.

²¹ Boyle M. (2017). «Sovereign power, biopower, and the reach of the West in an age of diaspora-centred development», Antipode, 2017, № 49 (3), P. 591.

дипломатії для західних національних держав, які мають представництво в міжнародних організаціях. Такі програми розвитку, націлені на діаспору, також можуть служити для вирішення проблем безпеки держав реципієнтів мігрантів, які зіткнулися з нерегулярною міграцією, наприклад, вимагаючи від країн, що отримують фінансування реалізувати програми управління недокументованою міграцією.

Діаспори таким чином розмивають різницю між внутрішнім та закордонним. В описаних вище прикладах, держави, що налагоджують відносини з діаспорами, встановлюють режим дипломатії, що розмиває кордони між вітчизняними та іноземними аудиторіями.

Розглядаючи недержавну дипломатію, простежується низка взаємовідносин між територією та діаспорою. З одного боку – НУО, транснаціональні корпорації та де-факто релігійні громади, які представляють виборчі округи, не зв'язані територією, а, скоріше, спільними цінностями, знаннями та / або інтересами, пов'язаними з конкретною проблемою. Для інших недержавних акторів, територія має велике значення у визначенні дипломатії.

Діаспори представляються насамперед як інструменти дипломатії на службі держав. Держава сьогодні є важливою, але однією з багатьох акторів, що займаються дипломатією.

Діаспори лобіюють питання налагодження співпраці між міжнародними організаціями, ЗМІ, приватним сектором, НУО та інших акторів з країнами-джерелами міграції, державами реципієнтами та іншими державами. Діяльність асоціацій діаспор об'єднує різні компоненти дипломатії, в рамках яких вони формують відносини з низкою соціальних суб'єктів, таких як державні, міжурядові чи міжнаціональні організації, громадські організації, ринок тощо. Кожен з цих окремих компонентів може мати матеріальні (і нематеріальні) властивості та можливості.

Таким чином, діаспора функціонує як дипломатичний суб'єкт у своїх власних інтересах, часом діючи в інтересах держави, що є її історичною батьківщиною та реалізуючи альтернативні політичні проекти через їх взаємодію з іншими соціальними суб'єктами.

Діаспори можуть функціонувати як самостійні політичні актори у різний час з різних причин, і дипломатія діаспор може набувати різних форм. Дипломатію діаспори не можна звести до одного з цих режимів взаємодії, вони є нероздільними, але встановлення аналітичної різниці між ними допомагає виділити різні конфігурації відносин між діаспорою і дипломатією. Розглядаючи три режими взаємодії – пропаганда, посередництво та представництво, необхідно проаналізувати засоби, за допомогою яких діаспори мобілізують ресурси, щоб просувати свої інтереси або виконують функцію посередника, але при цьому варто зазначити, що діаспори можуть посилити розкол або загострити конфлікт²².

Пропаганда є досить ефективним методом реалізації дипломатії діаспор, за якого, навіть якщо держави заохочують свої діаспори відстоювати їх інтереси, діаспори можуть виступати проти приймаючої держави, щоб реалізувати своє власне бачення належного врядування та побудови відносин у суспільстві. Пропаганда, з точки зору діяльності діаспори, – це дії, вжиті діаспорами для боротьби за свої інтереси та вплив на внутрішню та зовнішню політику, що обумовлює їх статус у країнах походження або країнах імміграції. Наприклад, курдська діаспора в Європі використовувала курдські мовні ресурси та програми супутникового телебачення як інструменти дипломатії для залучення розрізненої аудиторії курдських діаспор у лобіюванні визнання їх прав в Туреччині²³. Коаліція курдських організацій вимагала, щоб права меншин стали умовою для вступу Туреччини до Європейського Союзу. Вони закликали до впорядкування норм демократичного права і прав людини, а також партнерства з міжнародними правозахисними організаціями для того, щоб вплинути на Європейський парламент, Європейську комісію і постійні комітети, такі як Спільний парламентський комітет ЄС та Туреччини та Комітет з прав жінок та гендерної рівності.

Випадок курдської діаспори також ілюструє, як діаспори зайняли лідируючі позиції у галузі цифрової дипломатії, що відображає важливість пропаганди в кіберсфері. Курдська діаспора створила свого роду Віртуальний Курдистан, якого не було на жодній політичній карті, але він був постійно присутній на міжнародному рівні.

²² Но E.L.E., McConnell F. (2017). Op. cit., P. 11.

²³ Adamson F.B. (2007). «Remapping the boundaries of 'state' and 'national identity': Incorporating diasporas into IR theorizing», European Journal of International Relations, 2007, № 13, P. 489-526.

Рух Фалуньгун, що складається з членів китайської діаспори, використовує вплив та культурну дипломатію для протесту проти придушення діяльності цієї групи в Китаї. Разом з західними членами Фалуньгун, китайські емігранти – багато з яких спеціалісти або інвестори-мігранти – використовували традиційні та нові медіа, а також партнерські демократичні міжнародні організації, такі як Amnesty International та Human Rights Watch, щоб привернути увагу громадськості та вплинути на політиків у Вашингтоні, Оттаві, Парижі, Лондоні та Канберрі, щоб узаконити рух Фалуньгун²⁴.

Діаспори також виступають за свої права в країнах проживання, використовуючи дипломатичну тактику для впливу на рішення, що можуть змінити їх правовий статус і права. Яскравим прикладом є рух гуркхів – представників елітних військ британської армії, які набирались з непальських добровольців. З колоніальних часів непальські солдати приймалися на службу британською армією та направлялися у різні регіони, але нещодавно виникли проблеми з нерівним ставленням. Активісти використали дипломатичні і юридичні прийоми, і зустрілися з британськими парламентарями і міністрами задля встановлення для відставних гуркхів рівних пенсії та соціального забезпечення. Активісти руху гуркхів також намагались вплинути на непальських політиків, щоб ті прискорили дипломатичні переговори. Усе це є прикладом транснаціональної діяльності діаспор.

За винятком боротьби за свої власні права, діаспори можуть також відігравати посередницьку роль у політичних кризах. Домінує думка, що діаспори порушують мир та розпалюють і продовжують конфлікти. Наприклад, Кольтер і Хофлер стверджують, що велика діаспора значно збільшує ризик повторного конфлікту під час громадянської війни²⁵. Класичний приклад – це роль тамільської діаспори в розпалюванні конфлікту в Шрі-Ланці через фінансування організації Тигрів звільнення Таміл-Ілама.

Діаспори також можуть позитивно впливати на миротворчу діяльність через просування прав людини та підвищення обізнаності серед приймаючих держав. Віддалене розташування цих спільнот може означати, що вони часто краще можуть оцінити ситуацію на батьківщині і здійснити позитивне втручання. Саме така позиція на межі між вітчизняним та іноземним, поза зоною конфлікту, але у тісній взаємодії з ним, наділяє діаспори конкретними властивостями як третьої сторони на попередніх переговорах або навіть у формальних переговорах про політичне врегулювання. Ці здібності утворюють основні навички посередництва: вони можуть закликати сторони сісти за стіл переговорів, функціонуючи як посередники між політично зацікавленими сторонами на батьківщині та міжнародними суб'єктами, що підтримують вирішення конфліктів, виступаючи в якості посередників та комунікаторів.

І все ж, як граничні суб'єкти, діаспори грають неоднозначну роль під час вирішення конфлікту: вони можуть бути сприйняті певними суб'єктами як миротворці, а іншими – як миропорушники, а їх ролі можуть мінятися з плином часу і залежно від зміни конфліктної ситуації. Ілюстративним є приклад ірландських американців, що зіграли певну роль під час встановлення миру у Північній Ірландії. В перші роки конфлікту ірландська діаспора в США активно гальмувала встановлення миру, займаючи войовничі позиції і відкрито фінансуючи різні сепаратистські групи Північної Ірландії. Але як тільки ірландсько-американська діаспора стала матеріально і політично незалежною, її ставлення до конфлікту змінилося. Під тиском сепаратистів у Північній Ірландії та впливом чиновників уряду США, ця діаспора почала допомагати створенню умов для мирних переговорів, що в кінцевому рахунку призвело до Белфастської угоди 1998 року.

Діаспори становлять окремий третій рівень міждержавної та внутрішньої миротворчості, але вони в кінцевому підсумку самі є зацікавленими сторонами в конфлікті, з власними пріоритетами та завданнями²⁶. Залучення представників діаспори в якості посередників суперечить традиційному визначенню посередників як нейтральних суб'єктів, які не мають зацікавленості в будь-якому варіанті завершення конфлікту. Ключовим прикладом цієї неоднозначної ролі є роль афганської діаспори в мирному процесі в Афганістані. Після американського військового

²⁴ Ho E.L.E., McConnell F. (2017). Op. cit., P. 1-21.

²⁵ Collier P. (2004). «Greed and grievance in civil War», Oxford Economic Papers, 2004, № 56, P. 575.

²⁶ Shain Y. (2002). «The role of diasporas in conflict perpetuation or resolution», SAIS Review, 2002, № 22(2), P.115.

втручання в 2001-2002 роках, різні групи населення серед афганської діаспори брали активну участь у формальних мирних переговорах та як посередники між міжнародним співтовариством, національною адміністрацією, представниками міжнародного громадянського співтовариства та приватним сектором. Проте, окремі племінні угруповання в діаспорі також загострили етнічні та класові розбіжності.

Неоднорідність діаспор, і суперечки щодо легітимності їх об'єднань, мають значний вплив на природу та географію дипломатії. В цьому контексті іншим способом залучення, за допомогою якого діаспори застосовують дипломатію, є представництво. Прикладом легітимного представництва є колективна індійська діаспора та як протиставлення – суперечливі вимоги сикхської діаспори. Уряд Пенджабу в Індії (субнаціональна філія Індійської держави) мобілізував сикхську діаспору для участі в досягненні Цілей розвитку Індії, але непрості давні відносини між сикхськими сепаратистами в межах Індії і поширені екстратериторіально сикхські діаспори, що фінансували сепаратизм – відображає складні відносини між політичними цілями сикхів та державною стратегією щодо діаспори індійського уряду.

Роль представництва має підвищену значимість у випадку діаспори без громадянства. Тут діаспори використовують дипломатичну тактику, конвенції та місії не тільки для просування своїх ідей через пропаганду, але також як режим представництва, щоб отримати політичне визнання на міжнародній арені та продовжити діалог щодо суверенітету. Режими дипломатичного представництва таких діаспор відрізняються формально від організацій активістів. Наприклад, зі своєї діаспорної бази в Індії, тибетський уряд у вигнанні має 11 закордонних місій на всіх континентах. Крім впливу на парламентаріїв та міністерства закордонних справ у країнах перебування та надання консульських послуг тибетцям, персонал в цих «Офісах Тибету» вважається діаспорою офіційним представником Центральної тибетської адміністрації, Далай-лами і територією Тибету²⁷. Цей режим дипломатії проявляється як у формі фізичної території у вигнанні (де базується діаспора) і формі уявної території на батьківщині.

Розглянувши все вищезазначене, можна зробити наступні висновки.

По-перше, сьогодні держави практикують залучення діаспор до реалізації своїх дипломатичних завдань в рамках публічної дипломатії зокрема, для просування національних інтересів та досягнення власних цілей (через пропаганду, стратегії посередництва та представництва). Діаспори є повноцінними акторами дипломатичних зносин, що виступають посередниками між батьківщиною та приймаючою країною та виступають як суб'єкт та об'єкт публічної дипломатії країн походження та країн реципієнтів.

По-друге, поняття діаспори і дипломатії зазнали значного розширення в останні роки відзначаючи відхід від розуміння діаспори як описової категорії і дипломатії як діяльності виключно державних службовців. Дедалі більше розвивається поняття дипломатії діаспор, в рамках якого діаспора набуває повноцінних ознак дипломатичного актора.

По-третє, представники діаспор часто вдаються до дипломатичних практик, формально через призначення почесних консулів або неофіційно через дії громадян-дипломатів. Дипломатія діаспор – це особливий інструмент політиків діаспори, який виходить за рамки участі у внутрішній політиці та передбачає спілкування і посередництво з багатьма зацікавленими сторонами і аудиторіями.

По-четверте, дослідження дипломатії діаспор змушує переосмислити характеристики діаспор як соціальних утворень, тобто що вважається діаспорою у питання пов'язаних з представництвом та легітимністю особливо у питаннях коли діаспора виступає як суб'єкт або об'єкт дипломатії.

По-п'яте, існує велика кількість діаспор, які виходять за рамки національного або етнонаціонального бачення через конкуруючі ідеї, виражені релігійними діаспорами такими як Фалуньгун, члени якої вважаються частиною китайської діаспори, або сикхської діаспори з вкоріненими історичними спогадами про переживання етнічного насильства з боку індійського уряду. Ці приклади висвітлюють складні відносини, що діаспори мають з стратегіями урядів своїх історичних батьківщин щодо діаспор.

По-шосте, дипломатія діаспор загострює проблему законного представництва, що спирається на дипломатію як на практику, тобто постає проблема офіційної інституціоналізації органів

²⁷ The Office of Tibet, режим доступу: <http://tibetoffice.org/>.

управління та координації роботи діаспори. В цьому контексті позитивним прикладом є діяльність структур, які координують роботу грецької діаспори – Рада греків зарубіжжя, Генеральний секретаріат греків зарубіжжя Міністерства закордонних справ Грецької Республіки.

По-сьоме, діаспори можуть виконувати функції посередників або грати роль миротворців на службі держави, виступаючи дипломатичними акторами, які можуть варіюватися між внутрішніми та іноземними справами, щоб контролювати те, як дипломатія розвивається в інтересах або всупереч інтересам держави.

Список джерел

1. Трофіменко М. В. (2013). «Дипломатична та консульська служба: підручник для студентів ВНЗ», Донецьк: Вид-во «Ноулідж» (донецьке відділення), 2013, 432 с.
2. Трофименко М. В. (2015). «Трансформація публічної дипломатії Європейського Союзу в умовах глобалізації» (EU public diplomacy transformation in the context of globalization), Вісник Львівського університету. Серія: Філософсько-політологічні студії, 2015, Випуск 7, С. 290-296.
3. Adamson F.V. (2007). «Remapping the boundaries of 'state' and 'national identity': Incorporating diaspora sin to IR theorizing», *European Journal of International Relations*, 2007, № 13, P. 489-526.
4. Boyle M. (2017). «Sovereign power, biopower, and the reach of the West in an age of diaspora-centred development», *Antipode*, 2017, № 49(3), P. 577-596.
5. Clifford J. (1994). «Diasporas», *Cultural Anthropology*, 1994, № 9(3), P. 302-338.
6. Collier P. (2004). «Greed and grievance in civil War», *Oxford Economic Papers*, 2004, № 56, P. 563-594.
7. Dickinson J. (2014). «Making space for India in post-apartheid South Africa: Narrating diasporic subjectivities through classical song and dance», *Emotion, Space and Society*, 2014, № 13, P. 32-39.
8. Ho E.L.E., McConnell F. (2017). «Conceptualizing "diaspora diplomacy": territory and populations betwixt the domestic and foreign», *Progress in Human Geography*, SAGE, 2017, P. 1-21.
9. International Diaspora Engagement Alliance, режим доступу: <http://www.diasporaalliance.org/>.
10. Ma Mung E. (2004). «Dispersal as a resource», *Diaspora: A Journal of Transnational Studies*, 2004, № 13(2), P. 211-225.
11. Mullings B. (2012). «Governmentality, diaspora assemblages and the ongoing challenge of 'development'», *Antipode*, 2012, №44 (2), 406-427.
12. Nye J.S. (2004). «Soft Power: The Means to Success in World Politics», New York: Public Affairs, 2004, 208 p.
13. Rana K. (2009). «India's diaspora diplomacy», *The Hague Journal of Diplomacy*, 2009, № 4(3), P.361-372.
14. Shain Y. (2002). «The role of diasporas in conflict perpetuation or resolution», *SAIS Review*, 2002, №22(2), P. 115-144.
15. Shiller N.G. (2005). «Transnational social fields and imperialism: Bringing a theory of power to transnational studies», *Anthropological Theory*, 2005, № 5(4), P. 439-461.
16. Smith M.P. (2003). «Transnationalism, the state, and the extraterritorial citizen», *Politics and Society*, 2003, № 31(4), P.467-502.
17. The Office of Tibet, режим доступу : <http://tibetoffice.org/>.
18. Tomiczek M. (2011). «Diaspora Diplomacy About a New Dimension of Diplomacy, the Example of a New Emigration Non-Governmental Organisation», *Journal of Education Culture and Society*, №2, 2011, P. 105-123.
19. Γενική Γραμματεία Αποδήμου Ελληνισμού, режим доступу : <http://www.ggae.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=NODE&cnode=1>.
20. Συμβούλιο Αποδήμου Ελληνισμού, режим доступу : <http://el.sae.gr/>.

References

1. Trofymenko M. V. (2013). «Dyplomatychna ta konsulska sluzhba: pidruchnyk dlia studentiv VNZ», Donetsk: Vyd-vo «Noulidzh» (donetske viddilennia), 2013, 432 s.
2. Trofymenko M. V. (2015). «Transformatsiia publichnoi dyplomatii Yevropeiskoho Soiuzu v umovakh hlobalizatsii» (EU public diplomacy transformation in the context of globalization), Visnyk Lvivskoho universytetu. Serii: Filosofsko-politolohichni studii, 2015, Vypusk 7, S. 290-296.
3. Adamson F.B. (2007). «Remapping the boundaries of 'state' and 'national identity': Incorporating diasporas into IR theorizing», *European Journal of International Relations*, 2007, № 13, P. 489-526.
4. Boyle M. (2017). «Sovereign power, biopower, and the reach of the West in an age of diaspora-centred development», *Antipode*, 2017, № 49 (3), P. 577-596.
5. Clifford J. (1994). «Diasporas», *Cultural Anthropology*, 1994, № 9(3), P. 302-338.
6. Collier P. (2004). «Greed and grievance in civil War», *Oxford Economic Papers*, 2004, № 56, P. 563-594.
7. Dickinson J. (2014). «Making space for India in post-apartheid South Africa: Narrating diasporic subjectivities through classical song and dance», *Emotion, Space and Society*, 2014, № 13, P. 32-39.
8. Ho E.L.E., McConnell F. (2017). «Conceptualizing "diaspora diplomacy": territory and populations betwixt the domestic and foreign», *Progress in Human Geography*, SAGE, 2017, P. 1-21.
9. International Diaspora Engagement Alliance, rezhym dostupu: <http://www.diasporaalliance.org/>.
10. Ma Mung E. (2004). «Dispersal as a resource», *Diaspora: A Journal of Transnational Studies*, 2004, № 13(2), P. 211-225.
11. Mullings B. (2012). «Governmentality, diaspora assemblages and the ongoing challenge of 'development'», *Antipode*, 2012, № 44 (2), 406-427.
12. Nye J.S. (2004). «Soft Power: The Means to Success in World Politics», New York: Public Affairs, 2004, 208 p.
13. Rana K. (2009). «India's diaspora diplomacy», *The Hague Journal of Diplomacy*, 2009, № 4(3), P. 361-372.
14. Shain Y. (2002). «The role of diasporas in conflict perpetuation or resolution», *SAIS Review*, 2002, № 22(2), P. 115-144.
15. Shiller N.G. (2005). «Transnational social fields and imperialism: Bringing a theory of power to transnational studies», *Anthropological Theory*, 2005, № 5(4), P. 439-461.
16. Smith M.P. (2003). «Transnationalism, the state, and the extraterritorial citizen», *Politics and Society*, 2003, № 31(4), P. 467-502.
17. The Office of Tibet, rezhym dostupu : <http://tibetoffice.org/>.
18. Tomiczek M. (2011). «Diaspora Diplomacy About a New Dimension of Diplomacy, the Example of a New Emigration Non-Governmental Organisation», *Journal of Education Culture and Society*, №2, 2011, P. 105-123.
19. Γενική Γραμματεία Αποδήμου Ελληνισμού, rezhym dostupu : <http://www.ggae.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=NODE&cnode=1>.
20. Συμβούλιο Αποδήμου Ελληνισμού, rezhym dostupu : <http://el.sae.gr/>.